

Magyar geopolitikai narratívák és határok: 'Közép-Európa' ideiglenes újjászületése?

Balogh Péter

tudományos munkatárs

MTA KRTK RKI DTO

MRTT vándorgyűlés 2017

M-óvár, 2017.10.20.

Politikai földrajz: többféle hagyomány (G. Herb 2008)

- Az adott terület vagy állam
- 1) hatalmának ill. kiterjedésének **maximalizálása**
- 2) területének **fenntartása** és (köz)igazgatása
- 3) térben manifesztálódó politikáinak kritikai vizsgálata, **megkérdőjelezése**, vagy akár azok aktív ellenzése
- (csak egy leegyszerűsített modell, vannak átfedések stb.)

Kritikai geopolitika

- Államférfiak, véleményformálók, tudósok klf. **térképzeteket** konstruálnak, melyek befolyásol(hat)nak politikai döntéseket és az állampolgárok felfogását adott terekről (Fouberg *et al.* 2012: 535)
- A geopolitika fő elemei:
 - **Formális**/strukturált/gyakorlati geopolitika
 - **Népszerű** (populáris) geopolitika
- Kritikai elemzés tárgyai:
 - geopolitikai **diskurzusok**
 - geopolitikai **gyakorlatok** (pl. külpolitika)
 - a geopolitika történelme

Narratívák

- *Itt*: olyan elbeszélések, amelyek **egy kollektíva létezését vagy egy cselekedet megvalósítását igazolják** egy addig még meg nem valósított vízió vagy politika kivitelezésével (Appignanesi & Garratt 1995: 102-103; Childers & Hentzi 1995: 186)
- Legitimálhatják az uralkodó társadalmi berendezkedést is, de **változást is előhívhatnak**, amely ált. egy **jobb jövőképet vetít előre** (pl. vallás, nemzetépítés)
- Történelmi és földrajzi diskurzusoknak adnak **értelmet, célt és koherenciát** (Suslov 2012: 577)

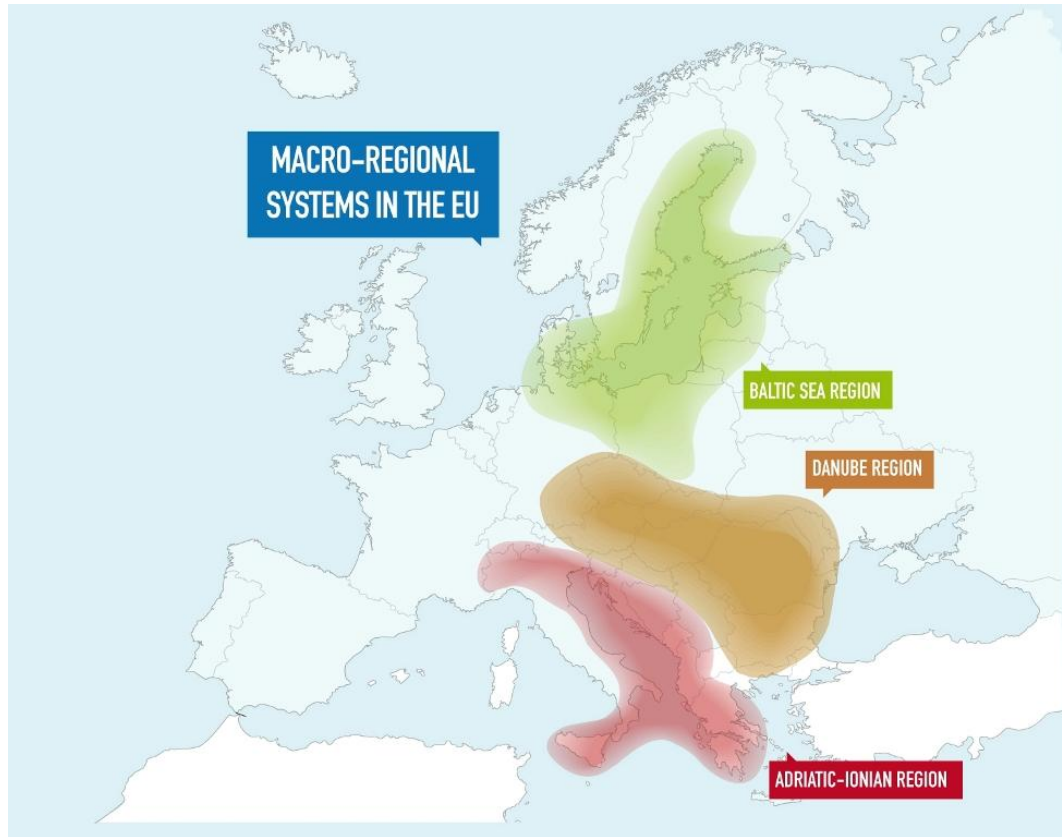
Földrajzi narratívák

- Olyan elképzelések, amelyek egy földrajzi terület vagy közösség **különböző és versengő geopolitikai orientációit propagálják** bizonyos államok és régiók irányába (O'Loughlin *et al.* 2006: 130)
- Geopolitikai célokat is szolgáló **gondolatok és víziók közösségi szolidaritásról, összetartozásról**. A közösség definiálható nemzeti, nemzetek feletti, vagy akár helyi/regionális szinten. (Balogh 2015: 194, *cf.* Bassin 2012: 553)
 - → Id. pl. makrorégiók (Duna-medence)

Miért tanulmányozzunk (földrajzi) narratívákat?

- 1) Az emberek tapasztalatai, vágyai nagyrészt egyéniek és egyediek. A közösségekről alkotott elbeszélések, ideológiák általában **eltakarják az egyének által különbözőképpen megélt tapasztalatokat és célokat.** (Nouvet *et al.* 2007: xii-iv; KE-ről ld. pl. Hardi 2015)
- 2) Mivel nagyrészt politikusok vagy más hatalommal bírók alkotják őket, nem utolsósorban **az uralkodó hatalmi struktúrákat tartják fenn.**
→ Posztmodernista kutatók a mindent megmagyarázni próbáló elméletek helyett inkább az egyéni élmények, tapasztalatok és kontextus fontosságát hangsúlyozzák. (Peters 2001: 7)
- 3) **Összethatnak** egy népcsoportot vagy kollektívát (pl. amerikai álom), **de** – célukkal ellentétben – **meg is oszthatják** ugyanazt.

Makrorégiók reneszánsza: 2 megközelítés

- Független/autonóm területek önkéntes együttműködése (liberális megközelítés)
- Hegemón/erősebb területek pozíciójának megerősítése (realista megközelítés; ld. még centrum-periféria viszonyok, világ-rendszer)

Közép-Európa, Köztes-Európa, KKE

- 1. VH-ig KE inkább **'német' fogalom**, ld. pl. Partsch (1904), Neumann (1909), Penck (1915), Naumann (1915)
- A két VH között KKE-ban ld. Intermarium (Piłsudski), Halecki (1924), Bidlo (1934) → a térség a **német és orosz érdekszférák árnyékában**
- Mo-n a 2. VH után ld. pl. Rónai (1945), Bibó (1946)
- 70-es, 80-as évek: **'disszidens' fogalom**, ld. Kundera (1984), Ash (1990)

A Közép-Európa fogalom és politika Mo-n a 80-as évektől

Legalább két olvasat:

- 1) KE mint egy újjászülető, **önálló térség** Nyugat és Kelet között (Szúcs 1983, Hanák 1988, Glatz 1992, Lendvai 1997)
- 2) elhatárolódás Kelet-Európától, KE a **Nyugat része** és 'visszatért Európába' (Lendvai 1997, Grúber 2005, Csaba 2014; külföldiek pl. Neumann 1993, Moisis 2002, Pridham 2005)

Kutatási kérdések, források

- *Kiindulópont:* magyar döntéshozók néhány évnyi szünet után **Közép-Európa fogalmát újra egyre gyakrabban használják** az elmúlt ~2-3 évben
- Kutatási kérdések:
 - **Hogyan és miért változott Közép-Európa fogalma** az elmúlt 10-15 évben magyar döntéshozói körökben? Kik a diskurzus házigazdái? Melyek a geopolitikai következmények?
- Módszer: **tartalomelemzés** – Milyen asszociációk párosulnak bizonyos térképezetekhez?
- Adatok:
 - Politikusi **nyilatkozatok** (külpol., gazdaságpol., biztonságpol., stb.)
 - Források: parl., kormányzati stb. weboldalak, beszédek, sajtó-interjúk, stb.
 - 25 nyilatkozat/megszólalás, amely tartalmazza KE fogalmát. → Mind Fideszes és nagyrészt a ME-től!

Orbán Közép-Európáról 2000-ben

- "Minden erőnkkel **meg kell próbálnunk részt venni Közép-Európa kulturális, politikai és gazdasági újraalkotásában. Meg kellene nyernünk partnerül a szomszédos államokat egy közös közép-európai jövő megalkotásához** is. Ennek jegyében cselekedtünk, amikor a visegrádi négyek együttműködését újraindítottuk ..." (az Országgyűlés integrációs vitanapja, 2000.11.30.)
- Háttér:
 - Bár 1999-ben az EU megnevezte azt a 6 államot, mellyel megkezdődhetnek a konkrét **csatlakozási tárgyalások**, azt is világossá tette, hogy a tárgyalások **hosszúak** (esetleg évtizedes hosszúságúak) is **lehetnek**.
 - 2000-ben Ausztriával szembeni európai diplomáciai bojkott (ill. annak megtörése Mo. által)
- Cél: egy Brüsszellel szembeni **regionális ellensúly**, egy sajátos **közép-európai identitás** kiépítése (cf. Gavra 2003)

Orbán KE-ről a 2000-es években

- 2003, Tusnádfürdő: “**Az unión kívül létezik egy Közép-Európa**, amelynek országai sajátos kulturális és szellemi gyökérral és háttérvilággal rendelkeznek, s köztük egyfajta megértési hajlandóság figyelhető meg.”
- “Hitet kell tennünk az EU-n belül majd tovább élő Közép-európai identitás mellett.”
- Ugyanakkor 2004-ben: “Minden megbecsülésem és szeretetem a Közép-európai eszméé, ennek ellenére azonban **a Közép-európai tartós együttműködés nem alkalmas érdekérvényesítő módszer** az EU-n belül.”
- Ill. 2009, Temesvár: “Sok minden köt össze minket, Közép-európaiakat. Nemcsak a szép napok, de – mint a régi házasságok – az országaink közti ellentétek és viszályok is.”

Orbán KE-ről 2011-2012-ben

- 2011, Kairó: **“Közép-Európán múlik egész Európa gazdasági jövője.”**
- Nem a civilizációk harcában, hanem az emberi méltóságban hisz. A keresztény-muszlim együttélésről szólva úgy vélekedett, kétféle iskola létezik: az egyik szerint természetes, h. a különböző civilizációk között a modern korban összetűzések vannak. A másik viszont úgy véli, ez egyáltalán nem szükségszerű, lehet együtt élni és együttműködni. A magyar miniszterelnök - mint mondta - utóbbinak a híve. (ma.hu 2011)
- 2012, Bálványos: **“az egész történelmünket is új, korábban nem ismert nézőpontokból kezdjük tanulmányozni”.**
- **Eltávolodás a Nyugattól:** nem voltunk gyarmatosítók, és nem éltünk 40 évig jóléti államokban, “ezért a felelősség elve a politikából nem is itt tűnt el”. – ld. gazdasági válság

Orbán KE-ről 2013-2014-ben

Orbán: Közép-Európa évtizede következik

2013. június 23. 16:09

- 2014, Bp-en Donald Tusk társaságában: “a közép-európai régió lehet a kontinens gazdasági és kulturális megújulásának egyik motorja”
- „ez a közös küldetés még közelebb hozhat minket egymáshoz, és mindkét ország számára egy nagyszerű korszak lehetőségét hordozza”.

Orbán KE-ről 2015-ben, Kovács Zoltán a V4-ről 2016-ban

Orbán: Közép-Európa növekedési központja lehetünk

PÉNZÜGYEK

2015. október 2. péntek, 13:18

• [Bank of China, RMB klíring központ, Kína, export](#)

Magyarország képes arra, hogy Közép-Európa növekedési központja legyen - mondta Orbán Viktor miniszterelnök a Bank of China magyarországi RMB klíring központjának pénteki megnyitó ünnepségén, Budapesten.

Mmagyar
idők

BELFÖLD KÜLFÖLD GAZDASÁG

BELFÖLD

2016. JÚNIUS 30. CSÜTÖRTÖK 22:02

2016. 06. 30. 22:02

KORMÁNYSZÓVIVŐ: A V4-EK KÖZÖSEN VÉDIK A KÖZÉP-EURÓPAIAK SZERZETT JOGAIT

MTI

Néhány kormányzati nyilatkozat KE-ről az elmúlt évből

- Orbán Niš-ben Vucsics előtt, 2016 nov.: “A következő évek nagy sikertörténete Közép-Európa, a visegrádi országcsoporthoz lesz, itt vannak és lesznek az igazi nagy gazdasági lehetőségek, amelyekhez Szerbia is kapcsolódhat.”
- Szijjártó, 2017 január: “KE mindig veszít a Kelet-nyugati konfrontációval” → ezért a javuló orosz viszony, Id. Paks, Gazprom, mo-i ortodox templomok felújítása, stb. + a héten Putyin DE-díszdoktor..
- Lázár J., 2017 június: “a migráció lesz a magyar V4-elnökség központjában”, KE-nak fontos szerepe van e téren.
- Szijjártó, 2017 június: “KE-nak fontos szerepet kell játszania Európa biztonságának és versenyképességének visszaállításában”; a migrációt meg kell állítani.

KE reneszánsza? Retorika és valóság

- V4 lakosság mérete egyenlő Franciao-éval, de részesedése EU GDP-jéből 5,26%, Franciao-é 15%, Németo-é 21% (Schmidt 2016: 121-122)
- Global Innovation Index
 - 2017: DE a 9., FR a 15., V4-országok 24.-39.
 - V4: 2011 Mo. a leginnovatívabb (25.), 2017 utolsó hely (39.)
 - 2017: Mo. GDP/fő mértéke a legalacsonyabb a V4-ben
 - K+F: Mo. 1,3%, Cseho. 2%...
 - Mo.: alacsony munkaerőköltségek + EU legalacsonyabb vállalati adója!
- (Geo)politikai megosztottság
 - SK, CZ nem kér az ideológiai ellenforradalomból → inkább EU-mag (CZ most kérdéses)
 - PL, Mo. kormányai nagy barátok, de állandósult Oroszo. eltérő megítélése

K+F kiadások csökkenése Mo-n

A kutatás, fejlesztés fő mutatószámai

Év	A kutató-fejlesztő helyek			
	létszáma ^{a)}	ebből: kutatók, fejlesztők	beruházásai a nemzet- gazdasági beruházások százalékában	ráfordításai a bruttó hazai termék (GDP) százalékában
	az összes foglalkoztatott százalékában			
2010	0,84	0,57	0,79	1,15
2011	0,90	0,61	0,86	1,19
2012	0,93	0,62	1,33	1,27
2013	0,98	0,64	1,62	1,39
2014	0,91	0,64	1,15	1,36
2015	0,88	0,60	1,00	1,38
2016	0,82	0,59	0,96 ⁺	1,22 ⁺

a) Teljes munkaidejű dolgozóra átszámított létszám.

⁺ Előzetes adatokkal számolva.

STATS OFFICE: R+D SPENDING DOWN 8.8% IN 2016

Spending on research and development in Hungary came to more than 427 billion forints (EUR 138.4m), or 1.22% of GDP in 2016, down 8.8% in current prices from a year earlier, a summary of data by the Central Statistical Office (KSH) shows.

Businesses played an increasing role in funding research and development. The business sector spent more than 241 billion forints on R+D in 2016, up 3.5% from a year earlier, accounting for 56.4% of total R+D funding compared to 49.7% a year earlier. Foreign resources came close to 71 billion forints last year, up 1.2% from 2015. The share of foreign resources rose to 16.6% from 15%. State financing declined 30.9% to 112 billion forints and accounted for 26.2% of total R+D funding compared to 34.6%.

Összegzés

- **A KE fogalom házigazdája** a 21. sz-ban (idáig) **a Fidesz**. Orbán legkésőbb 2000-ben megfogalmazza KE összetartásának igényét.
- **KE viszonylag képlékeny** (főleg dél felé) → talán ezért gyakrabban használt (Bassin 2012), mint a Visegrád jelző. Sokszor szinonimaként használják.
- Az EU-csatlakozás után ~5 évig alig esik szó KE-ról. Ezután **két mérföldkő: 2009-es gazdasági és 2015 menekültválság** (kiábrándulás)
- KE mint **‘tiltakozási csatorna’ a nagyhatalmak ellen** (Mező 2001)? → Igen, de ma főleg a Nyugattal (Brü, Berlin) szemben; Európán kívül inkább befektetési potenciál
- Visegrád fő célja a Nyugathoz való csatlakozás volt, 2004 óta kevésbé egyértelmű a cél. A menekültválság csak ~1 évre hozta össze. Miután enyhül a K-Ny ellentét a migráció kérdésében, mi tartaná össze? (élelmiszerminőség-botrány? PL nem)

Összegzés

- A magyar (és a lengyel) kormány regionális ellensúlyt szeretne, Orbán már legalább 17 éve. De alig működik:
 - részben a **V4 belső megosztottsága** miatt (pl. orosz viszony, eltérő EU-s beágyazottság),
 - részben a **kemény ideológiai retorika** miatt nehéz vitatkozni más, legitim felvetésekről (pl. élelmiszerminőség, szabad munkaerőpiac).
 - A pol. retorika elvonja a figyelmet másról, pl.
 - versenyképes hazai gazdaság kialakításáról.
- **Köszönöm a figyelmet!**
- tanulmány → HGB 2017/3
- kapcsolat: BaloghP@rkk.hu

Köszönetnyilvánítás /Acknowledgment

- A tanulmány a *Változás és folytonosság a magyar térképzetekben: nemzet, területiség, fejlesztés és határpolitika* című, NN 114468 témaszámú Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (NKFIH) kutatás keretében készült.
- Research for this publication has been supported by National Research, Development and Innovation Office – NKFIH grant #NN 114468 (Change and Continuity in Hungarian Spatial Imaginaries: Nationality, Territoriality, Development and the Politics of Borders).